

Gorništvo v Dolini Triglavskih jezer: strašna lepota gora in srčni napori obiskovalcev

mag. Borut Peršolja

NAZIV

magister geografskih znanosti, univerzitetni diplomirani geograf, inštruktor planinske vzgoje, vodnik Planinske zveze Slovenije

NASLOV

Ulica Simona Jenka 13a, SI-1230 Domžale, Slovenija

E-POŠTA

borut.persolja@guest.arnes.si

MEDMREŽJE

<http://borut.blog.siol.net/>

IZVLEČEK

Gorništvo, ki je v Sloveniji ena od tradicionalnih nacionalnih dejavnosti, je v organizirani obliki v stodvajsetih letih delovanja prehodilo podobno pot, kot drugod v Alpah. Danes je to športna, gospodarska, raziskovalna, naravovarstvena, zaščitno-reševalna, humanitarna in kulturna dejavnost, ki je tesno povezana z gorsko naravo. Ima pomembne zasluge pri nastanku in razvoju Triglavskega narodnega parka ter s svojim idejnim ter dejanskim delovanjem pomembno prispeva k trajnostnem razvoju območja. Na primeru kakovostne množičnosti oziroma gorništva v Dolini Triglavskih jezer predstavljamo njegov vpliv na eksistenčne, kulturne, estetske, družbeno-ekonomske, funkcijske, naravovarstvene ter usposabljalne vrednote obiskovalcev.

KLJUČNE BESEDE

gorništvo, planinske poti, planinske kočje, vodenje, gorniški turizem, Dolina Triglavskih jezer, Triglavski narodni park, Julijske Alpe

Gorništvo v Dolini Triglavskih jezer: strašna lepota gora in srčni napori obiskovalcev

1 Uvod

Gorništvo je v Sloveniji prehodilo podobno razvojno pot kot drugod v Alpah. Če gledamo nanj v luči uveljavljenih in prevladujočih zgodovinskih spoznanj (Zorn 2011), potem se je začelo v razsvetljenstvu z iskanjem gorniških tovarišev in njihovim združevanjem. Posamezni somišljeniki so v sredini in ob koncu 19. stoletja stopili skupaj in na različnih koncih Evrope ustanovili prva planinska društva. V Sloveniji je bil prvi tak poskus leta 1872 v Bohinju z Gorskim društvom Triglavski prijatelji, dejansko pa leta 1893 z ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva. Sprva maloštevilna narodnobuditeljska dejavnost je hitro prerasla v dobro organizirano in večinoma gospodarsko dejavnost, po drugi svetovni vojni pa v množično in vsebinsko zelo raznoliko prostočasno dejavnost (gorništvo, alpinizem, turno smučanje, vodništvo ...). Danes je gorništvo športna, gospodarska, raziskovalna, naravovarstvena, zaščitno-reševalna, humanitarna in kulturna dejavnost, ki je tesno povezana z gorsko naravo (Statut Medmrežje 1).

Gorništvo je gibanje v vseh letnih časih, sestavljeno iz hoje, plezanja in smučanja v gorski pokrajini, ki ji dajejo pečat razčlenjenost površja, posebne podnebne, vodne in talne razmere, prilagojeno rastje ter živalstvo in značilne oblike poselitve ter rabe tal (Peršolja 2010). Znanje o gorski pokrajini pomembno dopolnjuje gibalni in športni vidik gorništva, včasih pa je celo pogoj zanj oziroma ga omogoča. Brez poznavanja gora ni varne vrnitve v dolino, brez poznavanja sestavin gorske pokrajine, njihovih oblik, procesov in pojavov pa je gorniško doživetje le delno izpolnjeno (Peršolja 2011a). Zato ni samo gibalna dejavnost, je tudi ustvarjalnost in vir etičnih, estetskih, poučnih in duhovnih vrednot. Vsak obisk gora je nenadomestljiv prispevek k splošni izobrazbi, razgledanosti in osebni rasti posameznika.

Gorništvo je sestavni del slovenske nacije in ga opredeljujejo tej dejavnosti izjemno naklonjena pokrajina (vzpetega je več kot 70 % slovenskega površja), znaten delež prebivalstva, ki se z njim ukvarja (ta je bil po podatkih raziskave Slovensko javno mnenje v letu 2008 14,6 %), množičnost članstva (več kot 55.000 članov v letu 2013) in razvejenost planinske organizacije – Planinska zveza Slovenije in vanjo vključena krajevna planinska društva (284 društev, 9600 km planinskih poti, 174 planinskih koč in bivakov) ter razpoložljivost. Slednje vključuje hojo kot osnovno človekovo gibanje, starostno neomejenost (od otroštva do starosti), raznovrstnost (od sprehodov do vrhunskega alpinizma) in ne nazadnje cenovna sprejemljivost (Peršolja 2011b).

Slika 1: Gorništva ni brez gora in brez ljudi. (Fotografija: Mateja Peršolja)

Ker so gore izjemen naraven ekosistem, gospodarski vir ter življenjski prostor rastlin, živali in ljudi (Peršolja 2008), razvija planinska organizacija do vseh gorskih območij poseben odnos. Blizu ji je razumevanje gora, kot ga v svojem sloganu povzema Mednarodna organizacija za varstvo Alp (CIPRA): Živeti v Alpah. Zato si v planinski organizaciji prizadevajo za gorniški turizem (in ne za gorski turizem ali rekreacijo, kot jo navaja Lukanova (Lukan 2012, 51)), ki temelji na vrednotah gorništva, na naravnih virih in ne posega agresivno v naravo, hkrati pa zagotavlja dohodek predvsem domačemu prebivalstvu.

2 Uveljavitev gorniške stroke

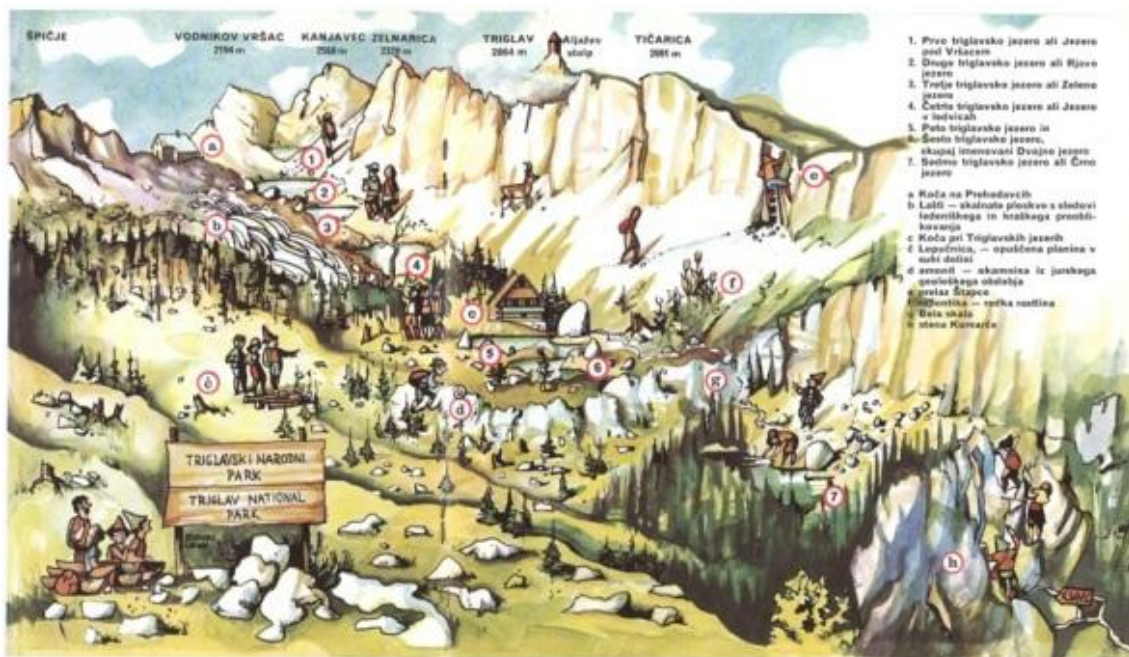
Gorniško znanje, ki posamezniku omogoča varnejše gibanje v gorah in ga duhovno povezuje z naravo, je izjemno pomembno. Gorništvo je razmeroma stara in že od svojih začetkov izrazito interdisciplinarna stroka. Glede na vsebinsko raznolikost delovanja se tako vanjo vključujejo in prepletajo spoznanja bližnjih, sorodnih strok – geografije, geologije, meteorologije, botanike, biologije, turizma, zgodovine, sociologije, športa ... To že več kot sto let uspešno dokazuje Planinski vestnik (izhajati je začel leta 1895), ki ni le društveno glasilo, temveč strokovna, kulturna, naravovarstvena in nacionalna revija. Danes ima v slovenskem kulturnem prostoru prav posebno mesto (s kulturo si deli tudi praznik oziroma rojstni dan – 8. februar), saj izhaja tako rekoč nepretrgoma in je ena od najstarejših revij z gorniško tematiko na svetu in hkrati najstarejša slovenska revija, ki še izhaja.¹

¹ *Namenoma – da dokažemo njegovo vsestransko uporabnost, je v tem prispevku veliko citiranih del prav iz Planinskega vestnika.*

Odličen dokaz visoke ravni razvitosti gorniške stroke v Sloveniji je Planinski terminološki slovar (2002). Gre za razlagalni, normativni in prevodni slovar ali spoznavni zemljevid slovenskega gorništva oziroma temeljno delo na strokovni, jezikovni in raziskovalni ravni za potrditev samozavesti gorniškega delovanja.

Ob povedanem je zato toliko bolj presenetljivo, da je gorniška stroka v javnosti navzoča le v ozki, večinoma društveni gorniški sferi. Avtorji, ki se ukvarjajo s preučevanjem gorskega sveta v Sloveniji – na primer Cigale (2011), Erhartič (Erhartič 2012), Mrakova (2009) le redko posežejo po literaturi in izsledkih, ki so nastali v planinski organizaciji². Če pogledamo v bližnjo preteklost lahko ugotovimo, da temu ni bilo tako: Tumovi deli Imenoslovje Julijskih Alp (1929) in Alpska terminologija (1932/33) ter Badjurovi številni vodniki in Ljudska geografija (1953) so – na primer – nastali v gornškem podpornem okolju.

Pomen gorniške stroke zgovorno odseva tudi dejstvo, da je sodelovala pri ustanovitvi enega najstarejših evropskih parkov – Triglavskega narodnega parka, katerega prvo varovanje sega v leto 1924, ko so ustanovili Alpski varstveni park (v tistem času je bilo to šele peto zavarovano območje v Evropi). Pri tem so imeli odločilno vlogo člani Slovenskega planinskega društva. »Ko smo ustanovili Triglavski narodni park, smo storili samo svojo kulturno dolžnost. Narodni parki niso sami sebi namen, ampak služijo znanosti in delovnemu človeku za pouk, razvedrilo in oddih« (Piskernik 1997). Tudi zakon o Triglavskem narodnem parku iz leta 1981 ne bi bil sprejet, če ga ne bi odločno podprla Planinska zveza Slovenije. V novem zakonu o Triglavskem narodnem parku (Zakon 2010) pa besede gorništvo ali gornjskih obiskovalcev sploh ne najdemo več, čeprav so tisti, ki hodijo po planinskih poteh, ena največjih skupin obiskovalcev Triglavskega narodnega parka (Peršolja 2011c).

Slika 2: Dolina Triglavskih jezer nekoč in danes. (Leon Koporc, Kunaver 1992)

3 Odkrivanje že davno odkritega

Tudi gorsko pokrajino je že vse od zadnje ledene dobe naprej (so)oblikoval človek s svojimi dejavnostmi (sezonsko planinsko pašništvo, krčenje mešanega gozda, rudarjenje, oglarstvo ter fužinarstvo) in vsakokratnimi vrednotami, ki so bile ves čas raznovrstne in so se tekom časa

² Zato je priložnost, da jih lahko predstavim v tej knjigi, izjemno dragocena in sem uredniku zanjo še posebej hvaležen.

spreminjale. Navzočnost človeka v Dolini Triglavskih jezer sega po dosedanjih ugotovitvah v obdobje prazgodovine: pri Dvojnem jezeru (1650 m) so našli srednje kamenodobno postajo z ostanki preprostega kamnitega orodja izpred 7000 let (Rejec Brancelj, Smrekar 2002; Bizjak 2014). Domačini so zelo dobro poznali svoje gore. Tuma pravi, da so najstarejša zemljepisna imena (zlasti gora in rek) nastala z opredeljevanjem kraja po imenu in imena po kraju. Badjura ga dopolni z ugotovitvijo, da je za večino stvari, ki so ga obdajale, izbral imena domačin – pastir, poljedelec. Ta je po njegovem mnenju natančen, zelo bistroumen opazovalec narave, obdarjen s tenkočutnim smislom za izražanje raznovrstnih oblik površja in pisanosti površinske odeje našega sveta (Peršolja 2003). Lep primer takšnega poimenovanja so imena (in njihove različice) sedmih jezer: Rjavo jezero (2002 m; Rjava mlaka, Jezero pod Kanjavcem, Jezero v Portnah, Jezero pod Temenom), Zeleno jezero (1983 m), Jezero v Ledvicah (1830 m; Veliko jezero, Veliko Črno jezero, Veliko Triglavsko jezero, Ledvička), Dvojno jezero (1669 m; Jezera pod Tičarico, Dvojno jezero Pri Utah), Črno jezero (1325 m; Jezero pod Studorom, Jezero nad Komarčo, Malo Črno jezero) in Jezero pod Vršacem (2194 m; Jezero v Podstenju).

Videl boš, kar drugi ne vidijo. Slišal boš, kar drugi ne slišijo. Čutil boš, kar drugi ne čutijo. Iskal boš, kar ni bilo nikoli izgubljeno. Lovil boš, kar ni nikoli ušlo.
Joža Vršnik – Robanov

Gore so bile in so še vedno dinamično in nevarno naravno okolje, v katerem je vsakodnevno življenje prinašalo veliko tveganje. Raziskovalci se strinjajo, da se je med 11. in 14. stoletjem pojavila (borealna) doba – Gams jo z vidika razmer za bivanje imenuje klimatski optimum, ki je bila toplejša od današnje. Na Gorenjskem so takrat gojili vinograde, v gorah so nastale najvišje kmetije. Številne so bile kasneje opuščene, nekatere tudi zato, ker je po prehodu srednjega veka v novi vek spet postalo hladneje. V to obdobje uvrščamo tudi ponovno rojstvo Triglavskega ledenika (Peršolja 2003).

Šifrer je obdobje druge polovice 16. stoletja, ko je prišlo do izrazitih poledenitvenih sunkov in intenzivnega razkrivanja živoskalne podlage ter znižanja zgornje meje visokogorskih trat in gozda, povezal z zgodbo o Zlatorogu. Pravi, da so pripovedke o bujnih zelenicah, ki so se kasneje spremenile v skalnato puščavo, lahko rezultat resničnih opažanj naših prednikov, ki so jim pred očmi izginjali nekdanji bujni visokogorski pašniki. Zatrjuje, da ni dvoma, da so bili vsi ti procesi še posebno aktivni zaradi velike namočenosti tal v tedanjih močno vlažnih podnebnih razmerah, ki so po nekaterih pogledih tudi glavni vzrok teh ohladitev (Peršolja 2003).

Iz tega časa (15. in 16. stoletje) so znani planinski spori in spopadi, pri katerih so krajši konec potegnili bohinjski kmetje (Melik 1950). Tuma navaja, da so se »bohinjski kmetje morali na silo umakniti s planine »Pri jezerih«, ko je Kranjska industrijska družba odkupila svet od grofov Cojzov« (Tuma 1921).

Še vedno prevladujoč (dokumentirano) prvo pristopniški zgodovinski pogled pravi, da »alpska pokrajina že vsaj dve stoletji privablja razne obiskovalce – prvi so bili gorniki, ki so zahajali v ta svet iz narodnobuditeljskih, kasneje kulturnih in naravovarstvenih razlogov« (Rejec Brancelj, Smrekar 2002) oziroma so »naše gore začeli načrtno odkrivati naravoslovci v drugi polovici 18. stoletja« (Zorn 2011). Tudi eno prvih poročil o Dolini Triglavskih jezer (iz leta 1778) pripada naravoslovcu Balthasarju Hacquetu: »Po šesturni hoji sem prišel do gole pečnate doline (t. j. Zajezzerom) v višini pogorja, kakor je v svojem življenju še nisem videl. Želel bi imeti pesnika pri sebi; gotov sem, da bi opeval polom sveta sodnega dne na najžalobnejši način, kakor je to storil Klopstock v svojem Mesiji. Predstavljajte si dolino, katera ne kaže po površju drugega nego zrušene skale, med katerimi sem in tja leži nekaj strohnelih dreves. Ona mala, katera še stoji na koreninah, so brez vrhov, tako da smemo z gotovostjo reči, da v enem stoletju ne bo več drevesa. Niti ene četveronoge živali nisem naletel v njej, ne videl ptiča, vendar se pokažejo za deževja morski ptiči ob jezerih. Okoli in okoli doline stoji neprelezne, gole, visoke apnene

pečine, ki prete vedno s podorom, da ni mogoče enkrat samo tod mimo, ne da bi se slišalo padanje skal, posebno kadar odkopni vsaj deloma sneg, kajti popolnoma se to nikdar ne zgodi« (Tuma 1921). Iz Hacquetovega zapisa še zvemo, da je dolina, ki je zavita od vzhoda proti severu in jugu, dolga šest ur ter široka eno uro in da je v njej »našel osem ne posebno znatnih jezer, ki imajo prav dobro vodo« (Tuma 1921).

Če je človek po gorah hodil od nekdanj, kdo je torej zares (gorniško?) odkril Dolino Triglavskih jezer in zakaj je ves čas »najžalobnejše« lepa?

Slika 3: Zlatorogovo kraljestvo vzbuja strahospoštovanje. (Fotografija: Borut Peršolja)

Skoraj dvesto let kasneje pa Lipovšek zapiše: »To je torej tisti svet, ki mu je Kugy dejal »pokrajina, ki se ne zna smehljati«. Tako resno so izoblikovale naravne sile njeno obličje. A ne vem, če bi to vedno veljalo. Ob sončnem svitu se mi je vedno zdelo, kakor da bi bila čez to pokrajino razpeta neka zrela, pa mila in dobrohotna lepota. Nedopovedljivo lepo je tu jeseni. Skozi zrak žare rdečkaste barve in sinje oči jezer gledajo iz daljine na visoke grebene.« In doda: »Vsako drevo, vsaka skala, vsaka stena ti nekaj pripoveduje in skoraj mi je žal, da nisem večkrat tako mirno in počasi hodil po tem lepem gorskem svetu. Toda človeku se žal vedno kam mudi in tako dirja mimo največjih lepote« (Lipovšek 1958).

Mihelič jo je priporočal v obisk vsakomur, saj se »lahko povsem prepustimo razgledom in uživanju lepote te edinstvene doline. Hodimo med vedno redkejšimi macesni, ki se jim razločno vidi, kako trdovratno se morajo boriti za svoj obstoj. Z desne se klanjajo nad nas najprej stene obeh Tičaric, nato pa smešni trebuh Kopice. Onstran doline nas spremlja dolgi greben Špičja. Smo prav v osrčju Triglavskega narodnega paka, kar nam še najbolj dokazujejo pisani vrtovi alpskega cvetja ob poti. Svet okrog nas (*nad Ledvičko, opomba avtorja*) se vedno bolj spreminja v puščavo. Veliki skladi sivega apnenca silijo skozi ruše, okolica se vedno bolj ogrinja z veličastno resnobo. Na redke ravnice je voda naplavila prst, na teh oazah še vztraja bujno rastje« (Mihelič, Petkovšek, Stojin 1974).

O znanstvenem veselju šestnajstih angleških študentov, njihovih profesorjev ter štirih Slovencev, ki so avgusta 1955 ob obisku Doline Triglavskih jezer »odnesli gotovo nad tisoč

barvnih in črno-belih fotografij, mnogo risb in črtežev, predvsem pa najlepše vtise« poroča Kunaver in svoj prispevek sklene: »Dolina Triglavskih jezer je biser ustvarjalne sposobnosti in mojstrovina davnih in sedanjih naravnih umetnikov. Zato je vredna, da bi se še bolj zaščitila« (Kunaver 1956).

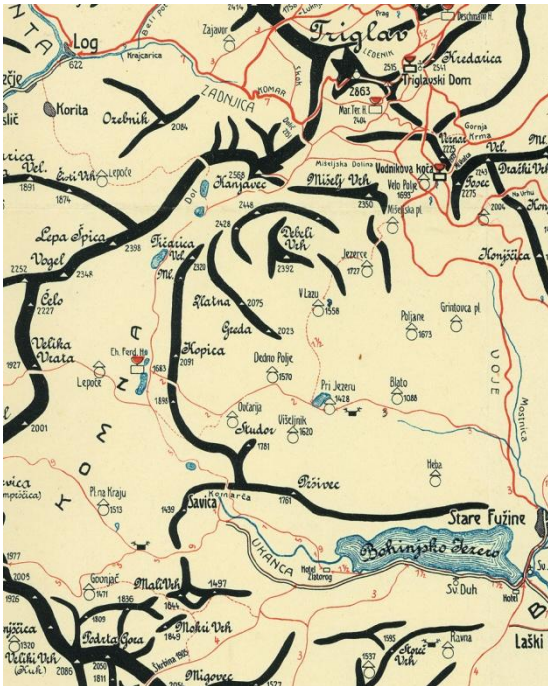
»To ozemlje je velepomembno v geotektonskem, geološkem, paleontološkem, zoološkem in botaničnem oziru. Alpska fauna in flora sta razvili tu celo množico posebnih vrst in variant, ki drugod niso zastopane.« (Spomenica 1920)

Pogledi na Triglavski narodni park pa so zapisanemu navkljub vendarle različni in če Anko pravi, da gre pri Triglavskem narodnem parku za »redkost, posebno lepoto, znanstveno in estetsko vrednost« in da »gre za ohranjanje (po neki sreči ali modrosti) ohranjenega in ne za restavriranje izgubljenega« (Anko 2001) pa Dobravec meni nasprotno: »Če gledamo širše, pa ni, iskreno povedano, Triglavski narodni park, nič zelo posebnega. Triglav je pač eden od vrhov Vzhodnih Alp; gorska pokrajina je lepa, a lepota ni ravno objektivna stvar; pri živalstvu in rastlinstvu je znanost sicer odkrila nekaj posebnosti, a raznolikost ni primerljiva z bogastvom v mnogih drugih narodnih parkih po svetu« (Dobravec 2004).

Gorska pokrajina gornikom v prvi vrsti omogoča gibanje, poleg tega pa pomeni tudi posebno vrednoto zaradi doživljajske, estetske in poučne vrednosti. Naravne prvine, zlasti vidno doživljanje oblik pokrajine, posameznih objektov in pokrajinskih sestavin, njihove razsežnosti in barve, imajo izjemno doživljajsko ali spoznavno zmožnost, ki sprošča prijetna, tudi lepa čutna doživetja. Prav zato Dolino Triglavskih jezer še vedno odkrivajo, leto za letom, tako stari povratniki kot tudi novi obiskovalci.

4 Planinske poti

Prvi (gorniški?) obiski domačinov so pustili tudi prve sledi in ne dolgo zatem tudi prve uhojene poti. Med najstarejše (današnje planinske poti) sodijo tiste, po katerih so pastirji gnali na pašo živino in drobnico. Tuma v spominih pravi: »Prvič sem hodil tod (*po Dolini Triglavskih jezer, opomba avtorja*), odstopivši od Triglava čez Hribarco, z velepoljskim pastirjem Blažkom leta 1887. Takrat še ni bilo nadelane poti po dolini« (Tuma 1921). (Konec 19. stoletja je Triglav obiskalo 150 do 300 ljudi letno (Janša 1968).) Slednja pa je že vrisana v zemljevidu leta 1910 (Julijske Alpe 1910). Tuma o takratnih poteh razkrije: »... po poti, ki se imenuje Spodnji Prehodavec, so gonili, dokler ni bila napravljena vozna cesta po gorenji Soški dolini, Trentarji v Bohinju kupljene plemenske krave ali pa, ker je bila vendarle nekoliko boljša steza, čez Velika vrata in mimo planine Za Skalo po Bersniku v dolino« (Tuma 1921). K sreči se je zaledje frontne črte v prvi svetovni vojni za las izognilo Doline Triglavskih jezer, saj so bile oskrbne poti in spremljajoči objekti speljani in zgrajeni iz Bohinja prek Komne do Krna.

Slika 4: Dolina Triglavskih jezer na Knafelčevem zemljevidu Julijskih Alp leta 1910. (Vir: Slovenski planinski muzej)

Iz Hacquetovega opisa (1778) lahko sklepamo, da je tudi najlažji naravni prehod oz. sedanja zelo zahtevna planinska pot čez Štapce (1851 m) v času njegovega obiska že bila v uporabi: »Vhod v to dolino gre čez navpično steno, ki ima režo, v kateri je bilo zagvozdanih nekaj polen (t.j. nad planinsko kočo lepo viden žleb), da se mora par sto svežnjev spustiti nizdoli« (Tuma 1921). To potrjuje tudi vojaški Jožefinski zemljevid – prvi zemljevid tega območja, kjer sta že vrisani današnji poti čez Štapce in Za kopico, ni pa (še) poti po dolini (Rajšp, Trpin 1997 in Rajšp, Serše 1998). Dolino Triglavskih jezer je sekala stara deželna meja Goriške in Kranjske.

Slika 5: Stare poti za nove obiskovalce. (Fotografija: Borut Peršolja)

Večina planinskih poti (med njimi so tudi odseki Slovenske planinske poti) v območju Doline Triglavskih jezer je torej zelo starih (zadnja novo odprta planinska pot (14. julija 1968) je tista s Prehodavcev na Lepo špičje). Omrežje planinskih poti je izjemno razvejano, saj je na okrog 21,5 km² velikem območju kar 50,4 km planinskih poti. Gostota 2,34 km planinske poti na km² ozemlja je več kot enkrat večja od povprečja v celotnem slovenskem alpskem svetu (1 km poti na km²) (Peršolja 2001).

Preglednica 1: Planinske poti na območju Doline Triglavskih jezer. (Vir: Kataster planinskih poti Planinske zveze Slovenije, 2014.)

Številka poti	Planinska pot	Skrbnik poti	Zahtevnost	Dolžina v m
482	Dedno polje–Vrata–Hribarice–priključek na pot Hribarice–Dolič	Planinsko društvo Integral Ljubljana	lahka	5.407
476	Pri Jezeru–Dedno polje–Ovčarija–Štapce	Planinsko društvo Integral Ljubljana	lahka	4.422
	Ovčarija–Čez Prode–do stika poti s Črnega jezera	Planinska zveza Slovenije	lahka	2.152
560	Zasavska koča–Veliko Špičje	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	zelo zahtevna	3.193
559	Koča pri Triglavskih jezerih–Pri Utah–Veliko Špičje	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	zelo zahtevna	3.876
554	Za Skalo–Velika vrata–Lopučnica–Koča pri Triglavskih jezerih	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	lahka	6.773
557	Črno jezero–Dom na Komni	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	lahka	4.171
550	Koča pri Triglavskih jezerih–Hribarice	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	lahka	6.391
548	Koča pri Savici–Komarča–Črno jezero–Koča pri Triglavskih jezerih	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	zelo zahtevna	6.000
1212	Koča pri Triglavskih jezerih–Štapce	Planinsko društvo Ljubljana - Matica	zelo zahtevna	661
428	Zasavska koča–Dolič (Pot Mire Marko Debelakove)	Planinsko društvo Radeče	zelo zahtevna	3.795
429	Zasavska koča–Hribarice	Planinsko društvo Radeče	lahka	2.810
430	Zeleno jezero–Zasavska koča	Planinsko društvo Radeče	lahka	764
				50.415

Prek tega območja poteka pozimi tudi Triglavska smučarska magistrala, velikopotezno visokogorsko prečenje oziroma slovenska različica svetovno znane visoke poti v Centralnih Alpah (Haute-Route) (Brečko 2013). Smučarji so pred več kot pol stoletja poiskali potek 3–4 dnevne turne smučarskega popotovanja od Vogla do Komne, skozi Dolino Triglavskih jezer, prek Hribaric na Velo polje ter na Kredarico in v dolino Krme. Zupan poroča o »prvem turnem smučarskem pohodu od Sedmerih jezer v Krmo, ki se ga je maja 1962 udeležilo 39 entuziastov« (Zupan 1962). Magistrala je bila že pred tem dodatno označena, saj so »leta 1951 postavili 35 železnih drogov, ki so dolgi pet metrov in so zato opravili nad 1000 prostovoljnih delovnih ur« (Mikša 2013, 117). Enako visoke dvodelne cevi »z osmerokotno tablo s številko in dvema smernima puščicama (zeleno kažejo v smer Komne, rdeče v smeri Sedmerih jezer) pa je postavil markacijski odsek PD Ljubljana - Matica v letih 1976–1984« (Brečko 2013). Sedanje stanje kaže, da so zimske markacije zelo raznovrstne in potrebne obnove, skupaj pa je bilo

najdenih 81 oznak v smeri s Komne do Doline Triglavskih jezer, ter 19 oznak od Dvojnega jezera na Hribarice (Brečko 2013).

Slika 6: Zimska markacija – smerokaz, ki ga zakon o planinskih poteh ne dovoljuje. (Fotografija: Jure Brečko)

Zgrajeni, nadelani, urejeni, označeni in vzdrževani objekti, naprave in oznake skupaj sestavljajo razvejeno in vsem dostopno gorniško infrastrukturno omrežje (v nadaljevanju: omrežje). Planinske poti, ki so bile v času nadelave tujek v gorskem okolju, so sčasoma postale njegov sestavni del in so s premišljenimi ukrepi prilagojene nosilnim sposobnostim tamkajšnje gorske pokrajine. Danes so tako samoumevne, da se le redko kateri obiskovalec vpraša, kdo skrbi zanje, kdo zagotavlja denar za njihovo vzdrževanje in kakšno strokovno znanje je potrebno za to komunalno, pa vendar humanitarno delo. Planinska pot, ki jo kot prostovoljci vzdržujejo strokovno usposobljeni markacisti, je organska povezava planinske kočice in vrha z dolino, zato je omrežje hkrati posledica in spodbujevalec gorništva.

S povečanjem števila obiskovalcev, zlasti po drugi svetovni vojni, je dobilo omrežje drugačen pomen. Ne samo, da omogoča varnejše, lažje in hitrejše gibanje v gorskem svetu, pač pa obisk tudi prostorsko in časovno usmerja. Dobro vzdrževane planinske poti, kot del omrežja, obiskovalce odvrta od hoje izven poti, preprečujejo erozijo in spore z lastniki zemljišč, prek katerih vodijo.

Slika 7: Pot je racionalno uhojena v najnižjem delu neskladnega površja. (Fotografija: Borut Peršolja)

Vsak korak pomeni določeno obremenitev podlage (pri vzponu znaša ta obremenitev 40 kPa ali 4 N/cm^2). Ob stalnih obremenitvah v daljšem obdobju se spreminja sestava tal, končni rezultat pa je zbitost in neporaščenost površja. Na takšnih tleh se pojavi vodna erozija, ki se vrši v treh stopnjah: ločevanje delcev prsti, njihovo prenašanje in odlaganje. Ločevanje delcev povzročajo dežne kaplje, ki priletijo na gola tla, ob nagnjeni podlagi pa zaradi svoje mase in hitrosti enako vlogo opravlja tekoča voda. V kateri obliki (ploskovno, žlebičasto ali jarkovno) se bo vodna erozija razvijala, ni več bistveno. Bistveno je dejstvo, da je naravno ravnotežje porušeno, razdiralni erozijski proces pa dobi prosto pot (Peršolja 2001).

Kjer se na planinskih poteh začne razvijati erozija, se raven površja glede na sosednjo okolico vse bolj znižuje. Pot postane za hojo neprijetna, zato se ji začnemo izogibati. Na obeh straneh nastajajo dodatne poti, rastje propade, poškodovano stanje pa se vse bolj širi. Erozijsko žarišče je težko zajeziti, vzpostaviti prvotno stanje pa skoraj nemogoče. Zato se pri gibanju v gorah držimo obstoječih planinskih poti, kar je najboljša preventiva. Poti si ne skrajšujemo z nevarnimi bližnjicami (ne pozabimo: bližnjica je še vedno najdaljša razdalja med dvema točkama!), spoštujemo naravo in se obnašamo kot njeni varuhi. (Po mnenju Lukanove in tudi po mojem osebnem mnenju potna erozija v Dolini Triglavskih jezer ni problematična v velikem obsegu (Lukan 2012, 66).)

Dobro označena planinska pot je le sredstvo in možnost za doseg želenega cilja. Gibanja se je zato v vsakem primeru treba lotiti odgovorno: že v dolini je treba prilagoditi svoje želje in cilje znanju, sposobnostim, pripravljenosti in opremljenosti. Lep primer v Dolini Triglavskih jezer so denimo območja podov in laštov, ki ne skrivajo le kraških/geomorfoloških lepote, pač pa so v megli tudi orientacijsko zelo zahtevna in nevarna. V kamnitem svetu brez prsti ni uhojenih poti, ki bi jim lahko sledili tudi v megli, pač pa nas vodijo proti cilju le markacije ali »možici«. Zato je priporočljivo, da vsi obiskovalci gora, ne glede na to, ali hodijo samostojno ali znotraj vodene skupine, spremljajo in opazujejo smer ter potek nadaljevanja gibanja ter razvoj vremena. Zavedati se morajo, da se je lahko stanje izbrane planinske poti zaradi naravnih procesov v času, ko so na različne načine (zemljevidi, knjižni vodniki, svetovni splet) zbirali informacije o

njej, do objave že spremenilo. Podobno velja tudi za vremensko napoved, ki pa žal zajame širše območje in ne more upoštevati vseh krajevnih posebnosti razvoja vremena.

»Lahek pristop s Komne ... izvablja skoz vse leto obilo turistov, tudi manj vajene gorohodce, ki si žele počitka in miru po truda polnem delu, in ga v tem prelepem kraju tudi najdejo. V to kočjo je poleti in pozimi velik naval turistov ...« (Badjura 1953) Ta opažanja so šest desetletij kasneje še bolj očitna: zaradi visokega cestnega izhodišča (parkirišče na planini Blato na višini 1147 m) pridejo sem tudi turisti, ki peš morda ne bi zašli v visokogorje. »Ti pa prihajajo s povsem drugačnim sistemom vrednot, kot si ga je izoblikovalo gorništvo: turist želi v gorah predvsem uživati, saj nima znanja in veščin, da bi se v gorskem svetu lahko gibal samostojno in varno. Zato potrebuje še več infrastrukture, bolj urejene poti, udobnejše hotele ... In urbanizacija se širi ter se polašča tudi najvišjih predelov Alp« (Keršič Svetel 2003). To je verjetno tudi razlog, zakaj slovenski turizem izrazov planinstvo ali gorništvo ter gorniški turizem ne uporablja in zato v nasprotju z že doseženimi rezultati in tradicijo vsiljuje nove/lastne turistične vrednote in razvija »zgolj« turizem (v najboljšem primeru gorski turizem) in njegov destinacijski produkt – pohodništvo (in tako imamo namesto planinskih kar pohodniške poti, namesto planinskih koč pa pohodniške nastanitvene objekte).

Slika 8: Kraško površje laštov je lepa skrivalnica in past za gorniško neveščega obiskovalca. (Fotografija: Borut Peršolja)

Poznavanje gorske pokrajine nedvomno izboljšuje našo varnost in doživljanje gora. Ko nam uspe povezati sporočila, prebrana v naravi, pri tem so nam lahko v veliko pomoč tudi zemljepisna imena, izboljšamo lastno pregledno orientacijo, natančnejšo vodljivost in samostojnost na površju.

V obdobju od leta 2003 do leta 2013 je bilo na širšem območju Doline Triglavskih jezer 75 gorskih nesreč, v katere je bilo udeleženih 99 oseb. Med vzroki za posredovanje gorskih reševalcev je največ poškodb (54,6 %), sledita nepoznavanje površja v povezavi z iskalno akcijo (22,7 %) ter bolezen (10,7 %) in izčrpanost (6,7 %). Smrtnih nesreč (4 %) je k sreči razmeroma malo in so najpogostejše na območju Komarče.

Največ gorskih nesreč je na zelo zahtevni poti na Komarči (34,7 %), kjer se pojavljajo tudi vsi opaženi vzroki: smrt, poškodba, izčrpanost, bolezen, nepoznavanje površja, iskanje ... Če h Komarči dodamo še območje Črnega jezera (kjer med vzroki prevladuje nepoznavanje površja) je na tem širšem območju skoraj polovica vseh nesreč. Petina nesreč je na območju Koče pri Triglavskih jezerih (izstopajo bolezn, poškodbe in iskalne akcije).

V povprečju se na leto zgodi sedem gorskih nesreč: največ jih je bilo leta 2010, najmanj pa leta 2006. Največ nesreč se zgodi avgusta (36 %), julija (25,3 %) in septembra (17,3 %). Izven letne sezone se zgodi manj kot 7 % nesreč, pozimi se je v desetih letih zgodila le ena nesreča. V petih mesecih leta se nesreče ne pojavljajo.

Preglednica 2: Število in delež nesreč po vzrokih v obdobju 2003–2013. (Vir: Društvo Gorska reševalna služba Bohinj, 2014.)

Vzrok nesreče	Število	Delež
poškodba	41	54,6
nepoznavanje površja	11	14,7
Bolezen	8	10,7
iskalna akcija	6	8
izčrpanost	5	6,7
Smrt	3	4
zasilni pristane	1	1,3
SKUPAJ	75	100

Preglednica 3: Število in delež nesreč po kraju nesreče v obdobju 2003–2013. (Vir: Društvo Gorska reševalna služba Bohinj, 2014.)

Kraj	Število	Delež
Komarča	26	34,7
Sedmera jezera	16	21,3
Črno jezero	11	14,7
Ledvica	6	8
Štapce	5	6,7
Lepo špičje	3	4
Bela skala	2	2,7
Lopučnica	2	2,7
Dvojno jezero	1	1,3
Pod vršaki	1	1,3
Zeleno jezero	1	1,3
Srednji Vogel	1	1,3
SKUPAJ	75	100

Preglednica 4: Število nesreč po letih. (Vir: Društvo Gorska reševalna služba Bohinj, 2014.)

Leto	Število	Rang
2003	7	3
2004	8	2
2005	6	4
2006	3	6
2007	7	3
2008	8	2
2009	5	5
2010	10	1
2011	6	4
2012	7	3

2013	8	2
SKUPAJ	75	100

Preglednica 5: Število nesreč po mesecih v obdobju 2003–2013. (Vir: Društvo Gorska reševalna služba Bohinj, 2014.)

Mesec	Število	Delež
januar	1	1,3
februar	0	0
marec	0	0
april	1	1,3
maj	0	0
junij	11	14,7
julij	19	25,3
avgust	27	36
september	13	17,3
oktober	3	4
november	0	0
december	0	0
SKUPAJ	75	100

Zavedati pa se moramo, da je narava živa in da se zato ves čas spreminja. Oglejmo si to na primeru planinskih poti v visokogorju in podnebnih sprememb.

Izrazit proces razvoja gorskega površja je preperevanje oziroma razpadanje kamnine. V ospredju so zmrzalno (zmrzovanje vode v razpokah), temperaturno (raztezanje in krčenje kamnine zaradi temperaturnih razlik) in korozijsko preperevanje (raztapljanje kamnine). Na intenzivnost preperevanja poleg kamninske zgradbe vplivajo predvsem količina in razporeditev padavin, povprečna letna temperatura in letno število prehodov temperature nad in pod ledišče. Krušljivost slovenskih gora je zaradi apnenca in dolomita (v Dolini Triglavskih jezer na večjem delu prevladujejo karbonatne kamnine triasne starosti, med katerimi prevladuje zgornjetriasni dachsteinski apnenec norijsko-retijske starosti (Erhartič 2012, 58)) večja kot na primer v gorah, ki jih gradijo granodioritne kamnine. Je pa k temu procesu potrebno dodati še podnebne razmere, zlasti temperature in padavine.

V milih zimah ali pa v hladnih pomladanskih obdobjih, kjer so temperature nad inverzno plastjo pogosto nad in pod lediščem, je ta proces še toliko bolj intenziven. Zaradi stalnega odmrzovanja in zamrzovanja najvišjih plasti v tleh prihaja tudi do polzenja nasutega gradiva s čimer se na planinskih poteh poveča tudi količina tega gradiva. K temu procesu je potrebno dodati še padavinsko vodo, ki poleti (v gorskem svetu je poleti skorajda toliko padavin kot jeseni) pridno spira grušč. Zdi se, da so opisani procesi preperevanja intenzivnejši, zato tudi vedno več obiskovalcev gora uporablja čelado na tistih delih poti, kjer to še pred desetletjem ni bilo običajno.

Slika 9: Nič ni stalnega, razen spreminjanja. (Fotografija: Borut Peršolja)

5 Planinski koči

Pastirske, gozdarske in botanične koč/bajte so se na istem mestu ali v soseščini sčasoma preobrazile v kraj, kjer, kot pravi slovenski pregovor »bog roko ven moli«. »Brata Karel in Žiga Zois sta zgradila botanično raziskovalno koč, domnevno pri Dvojnem jezeru ali Pri utah. Karel je imel koč morebiti tudi v zgornjem delu Doline« (Erhartič 2012, 12). »Za nemškimi kapitalisti (*gre za lastnike Kranjske industrijske družbe, opomba avtorja*) so prišli nemški turisti; postavili so Jezersko koč »Ferdinand-Schützhaus« med letoma 1878 in 1880« (Tuma 1921). »Pohlevna kočica, kakršne so nemške planinske sekcije v tistem času postavljale po slovenskih Alpah, se je do leta 1918 imenovala Herzog Ferdinand Sieben Triglaver Seen-hütte, a ponavadi je vojvoda ostajal v senci« (Orel 1973).

»V slovenskih snežnikih je na izbiro mnogo turističnih postojank z bolj ali manj lepim okolišem in razgledom, nobena izmed njih pa nima tako srečno izbrane, zanimive in slikovite lege kakor Koča pri Triglavskih jezerih (1683 m)« (Badjura 1953). »Zaradi svoje edinstvene lege spada med najlepše planinske postojanke ne le našega alpskega sveta!« (Mihelič, Petkovšek, Strojín 1974)

Po prvi svetovni vojni, leta 1919, je koč prevzelo Slovensko planinsko društvo (danes je njen lastnik in upravljavec Planinsko društvo Ljubljana - Matica). »Koča je čisto nova, stoji na ledeniških obruskih med dvema jezeroma in je bila dograjena isti dan leta 1914, ko je bila vojna napovedana. Zgradil jo je nemški DŔAV. Na istem mestu je bila prej le preprosta bajta. Koča je lesena iz macesnovih brun in s skodlami obita. Ima dve nadstropji in devet sob z 1–3 posteljami, skupno ležišče za pet oseb, prostorno jedilnico, kuhinjo, shrambe in hlevček za tri koze. Na južni strani je odprta veranda. Prenočuje lahko 21 turistov na posteljah. Je pa včasih toliko posetnikov, da morajo še na klopi ali na tleh ležati. Preteklo leto jih je bilo enkrat toliko, da so morali še zunaj koč bivakirati. O, ko bi se turisti hoteli bolje porazdeliti, da jih ne bi kar čez 100 naenkrat prišlo, druge dni pa le 1 do 3!« (Knafelc 1928) Leta 1933 je koč obiskalo 1683 obiskovalcev, leta 1934 1506 (Mikša 2013, 91), že leta 1948 pa kar 5519 (Mikša 2013, 110).

Zanimivo je opazovati tudi takratne navade obiskovalcev, ki se v resnici do danes niso prav veliko spremenile: »Med potjo srečujem turiste in jih izprašujem, ali so bili v koči in če so bili zadovoljni. Vsak se pohvali, da je bilo prav dobro. Enkrat mi pa vendar moj prijatelj pove, da je bila oskrbnica surova. »Kako to?« ga vprašam. Povedal je tole: ko jo je neki turist, stopivši v nabito polno kočo, vprašal, če ima kako sobo za njega, mu ona odgovori: »Saj vidite, da je vse prazno.« No, jaz bi mu tudi ne mogel drugače odgovoriti, če sam ne vidi, da ni prostora v koči. Dosti je takih »olikancev«, ki hočejo biti le sami postreženi, ne oziraje se na druge.« Ali druga prigoda: »Pride turist pa vpraša, kje imamo kopalnico, vodovod ali vodnjak. Kako se začudi, ko se mu pove, da imamo v ta namen kar dve jezери; pride drugi in vpraša po jedilnem listu; pove se mu kar na pamet vse mogoče, kar se da narediti; ko smo vse našteli, pa pravi izbirčni planinec: »Eh, saj imam še sam malo čaja, če bi mi ga hoteli skuhati ...« (Knafelc 1928). Zato je že takrat v koči visel zgovoren napis: »Če hočeš spoznati človeka, glej, kako se vede v koči.« (Knafelc 1928)

Koča je bila »od leta 1920 do leta 1941 odprta od 27. junija do 15. septembra, pozimi pa marca, aprila in maja, torej vsako leto dobrih pet mesecev« (Orel 1973). »Koča je za zimski sport zelo pripravna, tako da so nekoč smučarji udrili brez ključa skozi okno stranišča v prvem nadstropju« (Knafelc 1928).

Slika 10: Koča pri Triglavskih jezerih je med najbolj obiskanimi slovenskimi planinskimi kočami. (Fotografija: Borut Peršolja)

Velika gostija pri Sedmerih

V soboto sem šla na Triglav. Pri Sedmerih jezerih je bila velika gostija. Jezera so dvignili in pod njimi postavili gorilnike. Jezera so zavrela, v vrelo vodo so vrgli zelenjavo, po eno Argo kocko in nekaj krav. Potem so člani gorske reševalne službe zastonj delili juho. (Ahlin 1991)

(Zmagovalna prvoaprilska šala na prireditvi Kljukec v Mirni na Dolenjskem)

Kočo pri Triglavskih jezerih so leta 1955 ponovno obnovili in povečali na zmogljivost 98 ležišč, pred tem je imela 45 ležišč (Mikša 2013, 115). Pri umetnem jezeru je bila zgrajena mala vodna

elektrarna, ki pa že nekaj časa ne obratuje. Visok betonski jez je »kričeč primer brezobzirnega spreminjanja naravnega bisera« (Bizjak 2014), ki bi ga bilo treba po skoraj sedemdesetih letih odstraniti. Dvajset let kasneje je imela kočja »51 postelj in 70 skupnih ležišč, kljub temu pa je ob konicah zelo zasedena« (Mihelič, Petkovšek, Strojnik 1974). »25. septembra 1988 je bilo odpiranje posodobljene Koče pri Triglavskih jezerih, obnova je potekala v letih 1986–1988, kočja ima sedaj zmogljivost 175 ležišč, na voljo pa je tudi prenovljena pomožna kočja z zmogljivostjo 16 ležišč« (Klančnik 1988). Leta 1990 so ob kočji uredili in toplotno izolirali brunarico, v kateri je zimska soba z ležišči. Leta 1999 so s sredstvi programa PHARE za Triglavski narodni park postavili 30 sončnih generatorjev (55 W; 1 regulator in 4 akumulatorji 2500 Ah). Leta 2003 je bila ob kočji urejena depandansa (Mikša 2013, 239). Zadnja obsežnejša obnova, ki je obsegala ekološko prenavo, obnavo sanitarij, namestitvenega dela, obnavo prostorov za pripravo in strežbo pijač, je bila izvedena leta 2010 (Obnova kočje ...).

Leta 2005 je Planinsko društvo Ljubljana - Matica upravo Triglavskega narodnega parka zaprosilo za dovoljenje za izvedbo projekta, ki je predvideval »gradnjo srednje napetostnega in nizko napetostnega električnega kabla, mobilne transformatorske postaje (predvidene napetosti 24kV) in dvocevne telekomunikacijske kabelske kanalizacije v skupni dolžini 7506,51 m. Gradnja in kabli bi potekali po trasi obstoječe planinske poti s Komne« (Projektna dokumentacija ... 2005). V obrazložitvi so zapisali, da je »zaradi velikega pretoka ljudi (cca 30.000 ljudi letno) velika obremenitev okolja z vidika odpadnih vod. Sedaj so odpadne vode iz kočje speljane v dve triprekatni greznici. Zaradi pomanjkanja energije maščobo razgrajujemo z biološkimi tekočinami. Voda iz greznice se odvaja v Dvojno jezero« (Projektna dokumentacija ... 2005).

V planinskem društvu so skušali biti v utemeljitvi vloge prepričljivi in nazorni: »Planinarjenje je napor. Planinci kot končni uporabniki na kočah izražajo svoje potrebe. Izvajanje dela teh potreb je vezano na električno energijo (bivanje, priprava hrane, prečiščevanje odpadkov) in telefonske povezave (varnost in informiranje). S priključitvijo objekta na električno in telefonsko omrežje bi se izboljšal gorski turizem in varnost le tega v tem delu TNP. ... Z vidika varovanja narave in ljudi električni in telefonski priključek prinašata izboljšavo stanja« (Projektna dokumentacija ... 2005).

Izvedbo projekta je uprava parka zavrnila. Odločitev zagotovo ni bila lahka, zlasti ob dejstvu, da pripeljejo v kočjo s helikopterjem letno do 5.000 litrov naftnih derivatov, kar v tem občutljivem visokogorskem kraškem svetu predstavlja veliko potencialno točkasto obremenitev narave ter vodnih virov zaradi kraškega pretakanja in povezave z izvirom Save Bohinjke v Savici. Jensterle navaja podatek 1000 l dizelskega goriva na leto, v letu 2013 pa naj bi v celoti prešli na zemeljski plin (Jensterle 2013, 56).

Dvojno jezero se je po ledeni dobi izoblikovalo v občutljiv ekosistem z ostrimi omejitvami okolja – z majhno količino hranil in niskimi temperaturami. Prehranjevalna veriga je kratka – ob omejenih količinah hranil so uspevale redke alge, z njimi pa so se hranili planktonski raki. »Do leta 1991, ko so ljudje vanj naselili jezersko zlatovščico, ribe v jezeru naravno niso bile prisotne« (Rešimo dvojno jezero 2013). »V zadnjih letih postaja Dvojno jezero vse bolj onesnaženo, saj se je zaradi antropogenega vnosa rib jezerskih zlatovčic podrla prehranjevalna veriga. Svoje je z neurejenim odvajanjem odpadnih vod prispevala tudi bližnja planinska kočja, saj je dodaten vnos hranilnih snovi še pospešil razrast alg« (Erhartič 2012, 67). Strokovnjaki (in javnost) so na problem onesnaževanja zaradi odpadnih in fekalnih voda opozarjali vrsto let, vendar so se lastniki kočje očitkov ves čas branili. Po precejšnjem pritisku posameznikov in javnosti zaradi cvetenja alg v letih 2009 in 2010 so leta 2010 s pomočjo sredstev Evropske unije zgradili biološko čistilno napravo (dimenzionirana za 12.000 litrov odpadne vode na dan) v vrednosti 240.000 €. Resnici na ljubo pa je treba povedati, da je bilo že pred tem več predlogov za izvedbo čistilne naprave vendar »enkrat rastlinska čistilna naprava ni bila primerna zaradi

neavtohtonih vrst, drugič se velika mehanska čistilna naprava ni vklapljala v prostor, pri biodiskih pa je bila problem kratka obratovalna sezona« (Šolar 2002).

Koča je zadnja leta odprta od konca junija do začetka oktobra. V štirih gostinskih prostorih je 150 sedežev, točilni pult, v 13 sobah je 30 postelj, v 13 skupnih spalnicah pa 170 ležišč, zimska soba z 18 ležišči, WC, umivalnice z mrzlo vodo v pritličju in nadstropju. Koča ima 12 sanitarij (suha stranišča, brezvodni pisoarji), tuš za osebje, kuhinjo z zmogljivostjo priprave do 600 obrokov na vikend. Glavni gostinski prostor ogrevajo s pečjo, imajo tekočo vodo, agregat in fotovoltaični sistem za elektriko (instalirana moč je 1650 WP) ter mobilni telefon (ki pa je s signalom slabo pokrit) (Medmrežje 6). Jensterle kočo uvršča med velike in ne samozadostne energetske porabnike (Jensterle 2013, 68) in priporoča varčnejšo uporabo energetskih naprav, odstranitev treh hladilnih naprav za pijače ter zamenjavo hladilnih naprav in žarnic. Na ta način bi mesečno privarčevali 225 kWh (Jensterle 2013, 94).

Nad prevalom Prehodavci, prek katerega pelje pot iz Trente v Dolino Triglavskih jezer, pa na višini 2071 m stoji Zasavska koča na Prehodavcih. Kočo je zgradilo (in jo tudi upravlja) Planinsko društvo Radeče na mestu, kjer je nekdanja italijanska obmejna stražnica. Odprtje je bilo 22. avgusta 1954. Leta 1971 so kočo razširili in prenovili; dela so bila končana 28. julija 1973. Leta 1974 so na bližnji nekdanji italijanski utrdbi postavili lesen bivak, v katerem so skupna ležišča. V letih 1986 in 1987 so izolirali fasado, jo obložili z lesom ter obnovili notranjost koče. Leta 1990 so – med prvimi v Sloveniji – postavili sončne celice za pridobivanje električne energije (sedanja uporabna moč celic je 1093,7 W, vršna pa 1420 W (Jensterle 2013, 21)), leta 1993 pa so vključili mobilni telefon in postavili zunanje suho stranišče na kompostiranje (slednje je bilo sploh prvo v slovenskih gorah).

Koča je zadnja leta odprta od začetka julija do konca septembra. V gostinskem prostoru je 40 sedežev in točilni pult; v dveh sobah je 39 postelj, na skupnem ležišču v zimskem bivaku pa 16 ležišč; WC in umivalnica z mrzlo vodo; gostinski prostor ogrevajo s pečjo; voda je kapnica, agregat za elektriko, mobilni telefon. Bivak je izven sezone odprt in opremljen za prenočevanje (Medmrežje 7). Jensterle kočo uvršča med srednje, a samozadostne energetske porabnike (Jensterle 2013, 68).

Slika 11: Zasavska koča na Prehodavcih. (Fotografija: Jure Brečko)

Planinska zveza Slovenije (za razliko od stanja v drugih planinskih organizacijah alpskih držav) ni lastnica nobene planinske kočice (razen PUS Bavšica in manjšega solastniškega deleža v nekaterih kočah), temveč so lastniki planinska društva. Planinska zveza Slovenije lahko – v skladu s statutom, ki ureja razmerja med društvi in zvezo – pripravlja strateške in programske dokumente, ki pa jih spet uresničujejo (ali pa tudi ne) planinska društva. Tako je Planinska zveza Slovenije leta 1987 sprejela dokument Slovenski gorski svet in planinska organizacija, s katerim se je odločila za pot samoomejevanja: sprejeto je bilo, da se ne bo gradilo novih planinskih koč in poti. Tega ni takrat prepovedovala nobena zakonodaja. Gorništvu je bilo – zaradi negativnih vplivov množičnosti – treba nadeti lastno uzdo, saj njegova svoboda ni brezmejna. Na tej podlagi je bil pripravljen program Naredimo naše kočice okolju prijazne (1991) za zmanjševanje odpadkov ter njihov prenos v dolino (zdaj je na vrsti tudi njihovo razvrščanje in recikliranje), varčevanje z vodo (leta 1994 je Planinska zveza Slovenije uvozila prvih 1500 rjuh in začela z akcijo nošenja lastnih rjuh za prenočevanje v planinskih kočah), gradnjo čistilnih naprav ter čiščenje odpadnih voda in njihovo vnovično uporabo (leta 1993 in 1995 je Planinska zveza Slovenije v Julijskih Alpah naročila raziskavo sledenja podzemnih voda), preprečevanje hrupa, preskrbo s čistimi oziroma alternativnimi viri energije in zmanjševanje osebne prometa. Že leta 1989 je bila oblikovana pobuda o prepovedi kajenja v planinskih kočah (zakon, ki je prepovedal kajenje na javnih mestih, je bil sprejet šele leta 2009). Gospodarska komisija Planinske zveze Slovenije je izdala publikacijo Planinske kočice in varstvo okolja (2000), priručnik Navodilo za čiščenje odpadnih voda planinskih koč (2003) (Naprudnik 2009) in Priručnik za vodenje investicije za izgradnjo malih komunalnih čistilnih naprav zmogljivosti do 50 populacijskih enot (2012).

Slika 12: Največ lahko v skrbi za naravo prispeva vsak obiskovalec gora sam. (Fotografija: Borut Peršolja)

Slika 13: Oskrbovanje koč s konji sodi med trajnostne oblike gospodarjenja. (Fotografija: Borut Peršolja)

Slika 14: Pranje rjuh v zavarovanem območju ni dovoljeno, se pa še vedno izvaja. (Fotografija: Borut Peršolja)

S temi tehničnimi ter mehкими ukrepi (najodmevnejša in najučinkovitejša je akcija Odnosimo smeti s seboj v dolino, pridružila se ji je tudi akcija uporabe lastne rjuhe za prenočevanje), z urejeno okolico planinskih koč, skromnejšo ponudbo hrane in pijače se (pre)počasi, a vztrajno prilagaja nosilnim in samočistilnim sposobnostim gorske narave. Temu se prilagaja tudi udobje oziroma način gospodarjenja s planinsko kočjo, ki še zadovoljuje potrebe povprečnega obiskovalca po udobju. Prav optimizacija ponudbe kočje in pričakovani obiskovalci v skladu z gorniškim turizmom je najbolj občutljiva točka življenja vsake planinske kočje.

Planinska kočja je namenjena zavetju, počitku, prehranjevanju in gorniški usposabljanju (in ne (dolinskemu) turizmu v polnem pomenu besede). Velike rezerve (zlasti na zavarovanih območjih) so tudi v funkciji koč kot INFO točk oziroma interpretacijskih središč. V kočji je zaželeno obzirnost do osebja in obiskovalcev ter spoštovanje hišnega reda. Planinska kočja ni prostor za pijančevanje, kajenje in hrup. V njej upravičeno pričakujemo domačnost, skromno zavetje in postrežbo, informacije o stanju poti, vremenski napovedi in posredovanje obvestila v primeru nesreče. V planinski kočji se prehranjujemo, s seboj prineseno hrano omejimo na najmanjšo možno mero. S tem zmanjšujemo težo nahrbtnikov in izboljšujemo hitrost gibanja, z ustvarjenim prihodkom pa omogočamo vzdrževanje planinske kočje.

V zadnjih štirih letih je Planinska zveza Slovenije uvedla dodatne aktivnosti: leta 2012 je začela s podeljevanjem certifikata Okolju prijazna planinska kočja, ki ga lahko pridobi planinska kočja, ki s svojim celostnim delovanjem čim manj vpliva na okolje. Od leta 2014 pa podeljuje tudi certifikat Družinam prijazna planinska kočja.

Osnovna merila za podeljevanje certifikata Okolju prijazna planinska kočja so:

- istovetnost ciljev in stremljenj upravljavca (najemnika/oskrbnika) s cilji planinskega društva,
- okolju prijazno in energetsko učinkovito upravljanje planinske kočje,
- upoštevanje vseh zakonskih predpisov, vse nove investicije v oskrbovalne in odstranjevalne naprave morajo biti v skladu z najnovejšim stanjem tehnike na tem področju,
- upoštevanje usmeritev in dogovorov na ravni Planinske zveze Slovenije.

Žal nobena od obeh koč ni v postopku pridobivanja katerega od certifikatov.

Začela se je tudi razprava o izboljšanju ponudbe hrane, ki naj odraža krajevne posebnosti in po možnosti ponudi izdelke ekološke proizvodnje. Ekološko kmetijstvo z velikim deležem gorskih kmetij in območji pod gorami lahko pomembno prispeva k zagotavljanju javnih dobrin, ohranjanju kulturne visokogorske krajine, ohranjanju oziroma izboljšanju biotske raznovrstnosti ter varstvu virov pitne vode. Ekološko kmetovanje zagotavlja pridelavo visoko kakovostne in varne hrane, z bogato prehransko vrednostjo in visoko vsebnostjo vitaminov, mineralov in antioksidantov. Hrana, pridelana v bližini, ima do naših krožnikov krajšo pot, kot tista iz oddaljenih območij. Narašča torej zavedanje, da so planinske kočje lahko prostor za organiziran nastop ekoloških kmetij, za osveščanje obiskovalcev gora in tudi pridelovalcev.

Oskrbovanje (planinskih) koč s konji je bilo stoletja najbolj učinkovit način (ob nepogrešljivih nosačih) in so ga izvajali domačini. V veljavi je bil do uvedbe komercialnih poletov s helikopterjem, ko je cena pripeljanega tovora postala bistveno cenejša od prinesenega. Oskrbovanje s konji ima celo vrsto pozitivnih učinkov: zmanjša se onesnaževanje s hrupom (to je še posebej pomembno na zavarovanem območju Triglavskega narodnega parka), izboljša se gospodarsko stanje kmetij zaradi dopolnilne dejavnosti, vzpostavi se stalno vzdrževanje planinskih poti, kar izboljša dostopnost tudi drugim obiskovalcem gora. V zadnjih letih je spet zaživel oskrbovanje s konji: tako letno s konji prinesejo do Koče pri Triglavskih jezerih okrog 40 ton tovora, skupaj pa na območju Doline Triglavskih jezer preko 60 ton, kar pomeni, da nad dolino leti okrog 80 helikopterjev manj na sezono.

6 Zakaj in s kom v gore?

Razgibana gorska pokrajina privablja številne obiskovalce, saj jim ponuja obilo možnosti za oddih in športno rekreacijo. Obiskovalci se za stik z gorami odločijo zaradi najrazličnejših motivov. Ti se spreminjajo skladno z razvojem človekovega odnosa do narave. Motivi pa se spreminjajo tudi s starostjo in planinska organizacija jim sledi z različnimi starostno prilagojenimi programi. Danes prevladujejo želja po celoletnem gibanju v naravi v prostem času, skrb za izboljšanje in ohranjanje zdravja ter doživljanje gora. Poleg odkrivanja neznanega in novega so pogosti motivi tudi želja po samopotrjevanju, begu v samoto in temu nasprotna želja po hoji v skupini (Peršolja 2011d).

Vse zgoraj zapisano v veliki meri velja tudi za obiskovalce Doline Triglavskih jezer. Žal pa s celovitimi podatki o obisku (štetje in anketiranje obiskovalcev na planinskih poteh, število nočitev, število zaznav na bazni postaji mobilne telefonije ...), ki bi bili javno dostopni ne razpolagamo. Znana je na primer ocena o 30.000 obiskovalcih letno (Projektna dokumentacija ... 2005) oziroma »med 20.000 do 38.000 v Koči pri Triglavskih jezerih oziroma 5000 do 12.000 za Zasavsko kočjo« (Lukan 2012, 58). Največji obisk v obeh kočah beležijo avgusta (v letu 2011 47 % vseh na Koči pri Triglavskih jezerih in 40 % na Prehodavcih), zatem julija (25 % oz. 31 %), septembra (20 % oz. 21 %) in junija (6 % oz. 5 %).

Preglednica 6: Število nočitev v planinski kočji po posameznih letih. (Vir: Lukan 2012, osebni podatki.)

Leto	Kočja pri Triglavskih jezerih	Zasavska kočja na Prehodavcih
2000		1381
2001		819
2002		1287
2003	8236	1662
2004	7845	1834
2005	6807	1428
2006	6875	1600
2007	6262	1539

2008	6050	1430
2009	4688	2102
2010	4388	1577
2011	6033	1719
2012	4705	1862
2013	5611	1891
SKUPAJ	67500	22131

Podatki o članstvu planinske organizacije kažejo, da organiziranost v zadnjem desetletju močno izgublja veljavo, gorniška dejavnost pa se povečuje in sproščeno širi zunaj njenih okvirov. Zato postaja ena pomembnejših nalog planinske organizacije delovanje v javnem interesu oz. skrb za nečlane. Takšno delovanje je lahko prispevek planinske organizacije k blaginji prebivalcev Slovenije.

Slika 15: Član planinske organizacije je samo vsak šesti obiskovalec slovenskih gora.
(Fotografija: Borut Peršolja)

V gore lahko hodimo sami, v družbi svojcev in prijateljev (= neorganizirano), lahko pa se na pot odpravimo v organizirani skupini. Slednje (ob maloštevilnih poklicnih gorskih vodnikih) vodijo strokovno usposobljeni vodniki Planinske zveze Slovenije (teh je več kot 1500).

Najpomembnejši cilj njihovega delovanja je varnost vodenih in usposabljanje za varnejše samostojno gibanje v gorah. Vendar pa vodniki PZS (med njimi je tudi vedno več naravovarstvenih nadzornikov Triglavskega narodnega parka) nikakor ne opravljajo le ozke vodniške dejavnosti (ta, poenostavljeno povedano, obsega dosego želenega cilja po izbrani smeri), ampak so tudi razlagalci zgodb, ki jih ponujajo gore in življenje v njih (Peršolja, Rotovnik 2012).

Z razlago (interpretacijo) pomagajo vodenim spoznavati, kaj je v pokrajini zanimivega, in razumeti rezultate razvoja pokrajine (tako z gledišča naravnih kot družbenih procesov), skušajo jih prepričati o njeni vrednosti ter jih spodbuditi k ohranjanju le-te. S strokovno razlago tako ustvarjajo kakovostno vez med gorsko naravo in njenimi obiskovalci. Zavestna odločitev Planinske zveze Slovenije o uvedbi razlage (interpretacije) v vodene dejavnosti vodnikov PZS sledi prepričanju, da tako lahko odločilno pripomorejo h kakovosti gorniške dejavnosti. Zato jo vodniki PZS uporabljajo pri načrtovanju in upravljanju obiska posameznih gorskih območij.

Planinska zveza Slovenije planinskim društvom in vodnikom priporoča, da se množičnih, organiziranih in vodenih izletov, tur in turnih smukov ne organizira, zlasti pa ne v času, ko je okolje najbolj ranljivo (v obdobju pomladne ali dežne razmočenosti tal). V času poletne sezone je treba vodene dejavnosti izvajati izven napovedanih konic in z izbiro ciljev usmerjati obiskovalce tako, da se obisk razprši v prostoru in času. Edino tako se lahko izognejo prevelikim obremenitvam nekaterih vrhov, poti in koč, obenem pa je poskrbljeno tudi za večjo varnost obiskovalcev. Želijo si, da bi obiskovanje in ogledovanje narodnega parka ostalo brezplačno in pod enakimi pogoji dovoljeno vsakomur ali kot pravi nekdanji direktor Triglavskega narodnega parka mag. Martin Šolar: »Gore in narodni parki so namenjeni obiskovanju« (Lukan 2012, 100).

7 Problemi preteklosti in izzivi prihodnosti

Naša gorska območja so v primerjavi z ostalimi Alpami še zelo dobro ohranjena. Prave gorske divjine je le za vzorec, naravo je skozi tisočletja temeljito preoblikoval človek. »K večstoletnemu uničevanju alpske narave so prispevali nekateri dejavniki po volji človeka, zlasti paša v gozdnem okolju, golosečnje in nebrzdano črpanje gozdov, oglarjenje in tradicionalna industrija ...« (Mlinšek 2003).

Če člani Odseka za varstvo prirode leta 1920 obiskovalcev Doline Triglavskih jezer še niso dojemali kot grožnjo pokrajini in njenim naravnim vrednotam, pa so nasprotovali nekaterim takrat uveljavljenim kmetijskim praksam domačinov, ki jih je zaustavila zakupna pogodba, na podlagi katere je leta 1924 nastal Alpski varstveni park. Pogodba je omogočila zakonito in začasno prekinitev pašnih pravic ter prenos nekaterih pravic z lastnika na Muzejsko društvo in Slovensko planinsko društvo. Domačini so začasno (pozneje pa tudi dokončno) izgubili pravico do paše v Dolini Triglavskih jezer: s tem so bili izključeni iz parka, kar je vplivalo in oblikovalo tudi njihov sedanjí odnos do omenjene pokrajine in parka v celoti.

Lipovšek je glede problema paše takole strnil svoje vtise: »Sedaj se pase živina sama, prihaja pa iz Lopučnice mimo Koče pri jezerih. Žal je s tem narodni park precej prizadet. Kakšnih štirideset volov, kolikor glav šteje čreda, naredi kraj kaj malo podoben parku.« (Lipovšek 1958) Podobno so opazili tudi člani tedanje komisije za upravljanje Triglavskega narodnega parka – Miha Potočnik, Pavel Kunaver, Ante Beg, Stane Peterlin in drugi, ki so v vpisni knjigi parkovne kočé pri Triglavskih jezerih, ki predstavlja kroniko nastajanja narodnega parka od leta 1962 naprej, zapisovali svoje pripombe in predloge in »opozarjali na takrat dva najpomembnejša problema: trganje rož in pašo živine.« (Bizjak 2001)

Prisoten je bil tudi problem smeti: »Razen tega sem letos, ko sem ga obiskal (*gre za Jezero pod Vršacem, opomba avtorja*), našel ob njem staro konservo – znamenje, da je tu nekdo počival in okrasil tudi ta zapuščen kotiček s klavnim dokazom svoje civilizacije.« (Lipovšek 1958)
Podobno je zapisal Šegula: »Spomnimo se na primer na jezerce pod Prehodavci. Na dnu tiste plitve vodice bomo našli cel planinski muzej. V tej vodi se planinci umivajo, milijo, čistijo si zobe, včasih pa si z njo delajo napitke. V bližini se dostikrat pase drobnica, zato v vodi najdemo tudi njene odpadke« (Šegula 1978, 415).

V parku je bil dolgo časa dovoljeno prisoten tudi lov. Kako so ga doživljali gorniki občuteno izrazi naslednji zapis: »Tako je bilo nekoč junija, ko sem sam rinil v hribe, pa je bilo precej pozno, luna je svetila, in kar naenkrat sem tik pred studentem na poti mimo Bele skale do jezera naletel na povsem svežo mrhovino. Še toplo je velo od nje. Lovca pa ni bilo. Zdi se, da sem ga pregnal s svojimi glasnimi koraki. Obšel me je neprijeten občutek in ves naježen sem z neverjetno naglico prišel do Koče pri sedmerih, ves čas sem prisluškoval, če za mano menda ne hlača medved ali stekla lisica.« (Vrhovec 1984) Kljub temu so lovci prevzeli naravovarstveno nadzorno službo, kar je ob vzpostavitvi uprave parka vzbujalo pomisleke: »Kako lahko in kako bodo prekaljeni lovci varovali in ohranjali naravo, ko jim gre le za odstrel in lovske privilegije? Iz parka pregnati planinstvo in pašništvo, da bi lahko v miru lovili divjad!« (Bizjak 2001)

Ti primeri nazorno kažejo na to, da so vsi (novi) problemi večno stari, vendar so nekateri problemi sčasoma rešljivi. Tudi zato je Dolina Triglavskih jezer učilnica za zavedanje problemov in iskanje kakovostnih rešitev. Pregled dogajanja nazorno pokaže, kako sta se planinska organizacija in gorniška stroka doslej odzivali na probleme in izzive. Ob infrastrukturnih ukrepih, ki zahtevajo precejšnja finančna sredstva (na primer za posodobitev trenutnih ali uvedbo novih tehnologij v planinskih kočah) je rdeča nit tega delovanja usposabljanje obiskovalcev.

Ko je Slovensko planinsko društvo leta 1924 postalo soodgovorno za upravljanje Alpskega varstvenega parka, je obiskovalce moralo obveščati in osveščati o zaščiteneh rastlinah in živalih. Planinska zveza Slovenije je že leta 1954 začela izvajati program gorske straže, katerih naloga je bila, "da z lastnim pozitivnim zgledom, informiranjem in širjenjem ideje o varovanju gorske narave ter s posamičnimi in skupnimi akcijami, prvenstveno z metodama vzgajanja in prepričevanja, vzgojno vplivajo na planince in druge obiskovalce narave, jih osveščajo in jih navajajo k takemu ravnanju, ki je skladno z načeli spoštovanja in varstva narave." (Peršolja 2000)

Gorništvo sicer velja za naravi prijazno dejavnost, vendar se zaradi množičnosti pojavljajo tudi problemi, o katerih ves čas odkrito razpravljajo in iščejo ustrezne rešitve. »Planinstvo proži erozijo, tepta rastje, povzroča hrup in pušča za seboj smeti ter vznemirja prosto živeče živali. Planinske postojanke so zelo resen vir onesnaževanja vodnih virov, njihovo oskrbovanje s helikopterji povzroča hrup in onesnaževanje zraka, ob njih se kopičijo odpadki, problematična je oskrba z energijo. Plezalci ogrožajo živali in rastline v ostenjih, turni smučarji vznemirjajo divjad v zanje kritičnem zimskem obdobju« (Keršič Svetel 2003). K temu je treba dodati še kopanje/plavanje v jezerih, divje kampiranje in gorsko kolesarjenje.

Vidno neviden vpliv

Kontrola zračnega prometa Slovenije je leta 2007 sporočila, da je preko območja Triglavskega narodnega parka na treh koridorjih P735 GILIN-DOL, M178 ISTRI-ILB in L607 KANIN-ILB letelo skupaj 58.526 letal (od tega nad 9.000 m nadmorske višine 38.627 letal in pod 9.000 m 19.899 letal). Povprečno je tako letelo 54 letal na dan ali nekaj več kot 2 na uro.

Tako je vedno bolj v ospredju souporaba gorskega sveta in usklajevanje potreb, želja in možnosti različnih skupin obiskovalcev. Zato so oči (gorniške) javnosti pozorno uprte v pripravo

Načrta upravljanja Triglavskega narodnega parka (Javni zavod ... 2012). Ta se v Dolini Triglavskih jezer ne izogiba prepovedi kopanja v jezerih, umivanja in opravljanja potreb obiskovalcev, nabiralništva, alpskega smučanja, jadrnanja in veslanja, športnega ribolova, gorskega kolesarjenja, jahanja ter urejanja plezališč za športno plezanje. Dopušča pa gorništvu, alpinizmu, turno smučanje in drsanje, pogojno dopustna dejavnost pa je jadrnalno padalstvo.

Predlog načrta upravljanja med drugim v Dolini Triglavskih jezer predvideva razglasitev novega gozdnega rezervata, vzpostavitev rednega monitoringa obiskovalcev in analizo vplivov, določitev tras za turno smuko in mirnih con. Po mnenju nekaterih je njihova uvedba ustrezna rešitev: »Načrt upravljanja predvideva, da bo v teh območjih prepovedan tudi del planinskih dejavnosti, na primer turna smuka. To je lahko pot v pravo smer, saj bodo na takšnih območjih tudi živali resnično dobile svoj prostor in mir. Vprašanje pa je, kdaj bodo iz mirnih con izključeni tudi planinci, kdaj bodo to resnično postala območja brez človeka.« (Kozorog, Poljak Istenič 2014)

Stroka že dolgo opozarja, da mora biti »rekreacija v narodnem parku povsem podrejena varstvu narave in se mora razvijati v smislu doživljanja in izobraževanja v naravi. Usmerjanje obiskovalcev parka na določena območja, ki so žrtvovana za ohranitev večine edinega narodnega parka v Sloveniji, je vsekakor pravilna strategija razvoja, ki že kaže prve pozitivne rezultate« (Rejec Brancelj, I., Smrekar, A. 2002).

V zadnjih desetletjih se je položaj gorništvu precej spremenil (Peršolja 2011c): leta 2002 je bila ob mednarodnem letu gora v Innsbrucku (Avstrija) sprejeta Tirolska deklaracija o dobri praksi v gorskih športih, ki na podlagi etičnih meril in vrednot jasno ločuje gorništvu od gorskega turizma in ki naj bi služila kot vodilo za ravnanje v gorskem svetu (Keršič Svetel 2003). Leta 2012 je bila Tirolska deklaracija sprejeta tudi v statut Planinske zveze Slovenije oziroma v programski okvir ter pravni red planinske organizacije. Kljub samoomejevanju pa se pojavljajo mnenja, da je gorniška skupina obiskovalcev še vedno privilegirana. »Če bi torej TNP omejil planinstvo, bi vsem rekreacijskim skupinam, ki zahtevajo svoj prostor v TNP, pri pogovorih in pogajanjih odvzel pomemben argument.« (Kozorog, Poljak Istenič 2014, 123)

V preteklosti so bili na območju Triglavskega narodnega parka ponovno naseljeni muflon (ta velja za tujerodno živalsko vrsto), svizec in alpski kozorog. »Upravljanje z divjadjo tujerodnih vrst v TNP pa že sedaj ne sme biti usmerjeno v aktivnosti, ki bi jim izboljševale obstoječe naravne življenjske pogoje.« (Javni zavod ... 2012, 51) Vprašanje torej je, kdaj bodo muflon, svizec, alpski kozorog ter kmetje in gorniki (spet) postali avtohtoni, torej slišani in upoštevani del gora s ciljem, da se izboljšajo razmere?

Množičnost je vsekakor problem (ob višku sezone je velik obisk moteč tudi za obiskovalce same (Lukan 2012, 72)), kakovostna množičnost pa odgovor nanjo. Z njo želi planinska organizacija izboljšati pripravljenost, znanje, izkušnje in veščine posameznika in ga bolje »opremiti« za hojo in bivanje v gorah. Takšno delo pa je vseživljenjski proces, ki prinaša otipljive rezultate na dolgi rok.

8 Sklep

Danes je pomen gorništvu (povsod, ne samo v Triglavskem narodnem parku) v prvinskem, prijetnem, sproščenem in aktivnem preživljanju prostega časa, v zdravem naravnem, kulturnem in socialnem okolju, v razumevanju narave in človekovega sobivanja z njo, v izgradnji svobodne, motivirane, igrive, ustvarjalne, zadovoljne in vsestransko razvite osebnosti, v obnavljanju in ohranjanju psihičnih in telesnih sposobnosti na visoki ravni. Visoko doživljajsko vrednost gora dopolnjujejo pristnost, skromnost, tovarištvo, obzirnost, prostovoljstvo, solidarnost in požrtvovalnost. Ne glede na članstvo, pa obiskovalce druži oblika dejavnosti in

zavezanost k uveljavljanju občečloveških vrednot, ki so v gorah še bolj izbrušene in opazne (Peršolja 2011a).

»Žal resnične narave gorske krajine in njenega gozda še nismo dojeli: to je svet skromnih življenjskih pogojev, vendar biotsko bogat in hkrati zelo ranljiv. Zato nas gorski svet, da bi ga mogli doumeti, navaja na celostni način razmišljanja. Romanje v gore, ki je značilno za sodobnega človeka, naj bo obiskovanje učilnic narave, v katerih se človek zaveda, kaj sme in kaj ne. Upirati se je treba izkoriščevalskemu odnosu do narave in tudi pojmovanjem, da bo za red že skrbela država. Nihče ni odvezan od tega reda. Skrbeti moramo za okoljsko ozaveščenost in spoštovanje okoljske etike, ker s tem izboljšujemo blaginjo ljudi, saj ne zavisijo le od ekonomskih, temveč tudi socialnih in okoljskih vrednot.« (Mlinšek 2003)

Zato vrednostni sistem planinske organizacije uči, da naj vsi obiskovalci spoznavajo in varujejo gore, še posebej njihovo divjo plat. Ob tem izhaja iz tega, da so vsi obiskovalci narave vedno samo njeni varuhi in učeči se ter opazujoči gostje. Vsak obiskovalec ima resda prost dostop do gora, vendar so meje svobodnega delovanja določene z naravnimi danostmi in zakonitostmi. Kadar so te omejitve znane, je nujno njihovo dosledno upoštevanje. Ko pa je glede ustreznega ravnanja v ospredju dvom, je treba upoštevati previdnostno načelo in se v prid naravi prostovoljno odpovemo nepremišljenemu ravnanju. Tako obiskovalci gora s svojim vsakokratnim ravnanjem podpirajo varstvo gorske narave in spodbujajo gorsko prebivalstvo pri doseganju trajnostnega razvoja. Ob zavedanju, da prebivalci gora s svojim načinom življenja ohranjajo visokogorsko kulturno pokrajino in negujejo staro izročilo, jim namenjammo vso pozornost.

Slika 16: Ljubezen. (Fotografija: Borut Peršolja)

»Mnogo pomembnejše, čeprav veliko bolj posredno, pa se mi zdi ohranjanje prastarih vzorcev sonaravnega življenja, možnost zatekanja vanje, v »izkušnje« milijonov ali vsaj sto tisočev let. Vendar ne po pribežališčni logiki, temveč kot stalno in neposredno, dejavno obnavljanje prastare modrosti narave – v stiku z njo.« (Kmecl 2001)

Organizirano gorništvu intenzivno išče odgovore na naraščajočo individualizacijo obiskovanja gora in aktivno sodeluje pri razvoju gorniškega turizma v slovenskih gorah. Zato je spodbujanje odgovornosti za svoja dejanja, zavedanje o okoljskih vplivih in učinkih različnih gorniških aktivnosti stalna naloga tako planinske organizacije kot uprave Triglavskega narodnega parka.

Samozavestno lahko trdimo, da slovenske rešitve in izoblikovane gorniške vrednote v ničemer ne zaostajajo za tistimi v mednarodnem okolju. Ta starožitnost pa ni večna, ampak je vsakdan in z vsakim gorniškim dejanjem na preizkušnji. Zato je treba gojiti kulturo življenja, ustvarjalnosti in povezovanja.

Viri in literatura

- Ahlin, M. 1991: Velika gostija pri Sedmerih. Planinski vestnik 5. Ljubljana.
- Anko, B. 2001: TNP – leta 2021. Dvajset let pozneje 1981–2001. Bled.
- Badjura, R. 1953: Izbrani izleti po Gorenjskem, Goriškem, Notranjskem, Dolenjskem in Zasavju. Ljubljana.
- Bizjak, J. 2001: Narodni park med vizijami, možnostmi in resničnostjo. Dvajset let pozneje 1981 2001, Bled.
- Bizjak, J. 2014: Zgodbe visokogorskih jezer in lepočev. Planinski vestnik 3. Ljubljana.
- Brečko, J. 2013: Zimske markacije na Triglavski smučarski magistrali (del od Vogla - Hribaric). Seminarska naloga inštruktorja planinske vzgoje. Radeče.
- Cigale, D. 2011: Turistični obisk visokogorja na območju Kamniške Bistrice. Dela 35. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Dobravec, J. 2004: Triglavski narodni park. Narava Slovenije: Alpe (razstavni katalog). Ljubljana.
- Erhartič, B. 2012: Geomorfološka dediščina v Dolini Triglavskih jezer. Geografija Slovenije 23. Ljubljana.
- Janša, O. 1968: Zgodovina turizma na Slovenskem. Turistični vestnik. Ljubljana.
- Javni zavod Triglavski narodni park 2012: Načrt upravljanja Triglavskega narodnega parka 2014–2023 (različica 29. 10. 2012). Bled.
- Jensterle, U. 2013: Geografska analiza energetske oskrbe in potenciala za rabo sončne energije na planinskih postojankah Triglavskega narodnega parka. Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Julijske Alpe, zemljevid 1 : 75.000, 1910, 1923 (druga popravljena izdaja). Narisal Alojzij Knafelc. Vir: GMJ – Slovenski planinski muzej.
- Keršič Svetel, M. 2003: Razvoj v Alpah po načelih Alpske konvencije in Seviljske strategije. Slovenski alpski svet in Alpska konvencija. Ljubljana.
- Klančnik, G. 1988: Lepša koča sredi parka. Planinski vestnik 11. Ljubljana.
- Kmecl, M. 2001: Triglavski narodni park – včeraj in jutri. Dvajset let pozneje 1981–2001. Bled.
- Knafelc, A. 1928: Gospodarstvo koč pri Triglavskih jezerih. Planinski vestnik 4. Ljubljana.
- Kozorog, M., Poljak Istenič, S. 2014: Triglavski narodni park v horizontu rekreacijskega avanturizma. Triglavski narodni park: akterji, dediščine. Ljubljana.
- Kunaver, J. 1992: Naš alpski svet. Ljubljana.
- Kunaver, P. 1956: Arhitekti doline Triglavskih jezer. Planinski vestnik 12. Ljubljana.
- Lipovšek, M. 1958: Dolina triglavskih jezer. Planinski vestnik 2. Ljubljana.
- Lukan, B. 2012: Turizem v Dolini Triglavskih jezer. Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Medmrežje 6: <http://www.pd-ljmatica.si/Koce/35/Koca-pri-Triglavskih-jezerih> (9. 3. 2014).
- Medmrežje 7: <http://www.pzs.si/koce.php?pid=34> (9. 3. 2014).
- Melik, A. 1950: Planine v Julijskih Alpah. Ljubljana.
- Mihelič, T., Petkovšek, D., Strojín, T. 1974: Julijske Alpe: planinski vodnik. Ljubljana.
- Mikša, P. 2013: Matica planinstva. Ljubljana.
- Mlinšek, D. 2003: Gore in gozd – učilnica narave. Slovenski alpski svet in Alpska konvencija. Ljubljana.

- Mrak, I. 2009: Sonaravni razvoj turizma in rekreacije v visokogorju. Doktorsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Naprudnik, M. 2009: Alpska konvencija in njena severna stena. Obvestila PZS 7–8. Ljubljana.
- Obnova Koče pri Triglavskih jezerih, tehnične karakteristike.
- Orel, T. 1973: Pozabljena jubilentka. Planinski vestnik 10. Ljubljana.
- Peršolja, B. 2000: Čistejšje poti, bolj cvetoče gore. Planinski vestnik 3. Ljubljana.
- Peršolja, B. 2001: Planinske poti. Mentor planinske skupine. Ljubljana.
- Peršolja, B. 2003: Prvenstvo prevzema ledenik pod Skuto. Delo, priloga Znanost, 13. oktober 2003.
- Peršolja, B. 2008: Gorništvo in planinstvo. Medmrežje 4:
<http://borut.blog.siol.net/2008/10/28/gornistvo-in-planinstvo/> (9. 3. 2014)
- Peršolja, B. 2010: Gorniška šola 3/6 – gorska pokrajina. Medmrežje 2:
<http://borut.blog.siol.net/2010/02/06/gorniska-sola-36-gorska-pokrajina/> (9. 3. 2014).
- Peršolja, B. 2011a: Planinske vrednote. Planinska šola. Ljubljana.
- Peršolja, B. 2011b: Samozavestno naprej ali slovenska šola gorništva. Medmrežje 3:
<http://borut.blog.siol.net/2011/09/21/samozavestno-naprej-ali-slovenska-sola-gornistva/> (9. 3. 2014).
- Peršolja, B. 2011c: Prvinska moč gorništva. Medmrežje 5:
<http://borut.blog.siol.net/2011/10/23/prvinska-moc-gornistva/> (9. 3. 2014).
- Peršolja, B. 2011d: Planinska organizacija. Planinska šola. Ljubljana.
- Peršolja, B., Rotovnik, B. 2012: Organizacija vodništva. Vodniški učbenik. Ljubljana.
- Piskernik, A. 1997: Zgodovina prizadevanj za ustanovitev Triglavskega narodnega parka. Triglavski razgled. Bled.
- Projektna dokumentacija za SN električni kabel s TP, NN električni kabel in TK kabelska kanalizacija od Koče na Komni do Koče na Triglavskih jezerih. Ljubljanski urbanistični zavod d. d., oktober 2005.
- Rajšp, V, Serše, A. 1998: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Zvezek 4. Ljubljana.
- Rajšp, V., Trpin, D. 1997: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Zvezek 3. Ljubljana.
- Rejec Brancelj, I., Smrekar, A. 2002: Človekovi vplivi na območju Triglavskega narodnega parka. Visokogorska jezera v vzhodnem delu Julijskih Alp. Ljubljana.
- Rešimo Dvojno jezero v Dolini Triglavskih jezer, projekt, CIPRA Slovenija, društvo za varstvo Alp, 2013.
- Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, 1920. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 1. Ljubljana.
- Statut Planinske zveze Slovenije. Medmrežje 1:
http://www.pzs.si/javno/dokumenti/2012_4_14_Statut_PZS_potrjen_UE.pdf (9. 3. 2014).
- Šegula, P. 1978: Nevarnosti v gorah. Ljubljana.
- Šolar, M. 2002: Čistejšje planinske kočje. Planinski vestnik 7–8. Ljubljana.
- Tuma, H. 1921: Dolina Zajezerom. Planinski vestnik 9–10. Ljubljana.
- Vrhovec, T. 1984: Preprosta doživetja. Planinski vestnik 10. Ljubljana.
- Zakon o Triglavskem narodnem parku. Uradni list Republike Slovenije 52/2010,
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=98680>. Ljubljana.
- Zorn, M. 2011: Zgodovina planinstva in alpinizma doma in v svetu. Planinska šola. Ljubljana.
- Zupan, F. 1962: Prvi turni smučarski pohod od Sedmerih jezer v Krmo. Planinski vestnik 8. Ljubljana.